

دانشکده اصول الدین

قم

گروه علوم قرآن و حدیث

پایان نامه کارشناسی ارشد

موضوع:

آداب تلاوت قرآن کریم

(آداب تلاوت در ظاهر و اعمال باطنی هنگام تلاوت)

استاد راهنما

دکتر منصور پهلوان

استاد مشاور

دکتر غلامحسین تاجری نسب

نگارش

طاهره فرج خدا

نیمسال اول ۸۸-۱۳۸۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي
الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ. [يونس / 57]

ای مردم، به یقین برای شما از جانب پروردگارتان اندرزی و درمانی برای آنچه
در سینه‌هاست، و رهنمود و رحمتی برای گروندگان [به خدا] آمده است.

تقدیم

تقدیم به پیشگاه یکتا حجت پروردگار، امام عصر (عج)
که ظهورش دل‌های منتظران را با تحقق فرهنگ

قرآنی

روشن خواهد نمود.

سپاسگزاری

حمد و سپاس بی کران به درگاه ایزد منان که به این
بنده ناتوان عزت حضور بر

خوان گسترده الهی را عطا فرمود.

و سپاس فراوان از اساتیدی که در راه پیشرفت فرهنگ
غنی اسلام از هیچ گونه

تلاشی دریغ نداشته‌اند، به ویژه از جناب آقای دکتر
پهلوان به عنوان استاد راهنما،

که با نظارت و راهنمایی دقیق و سودمند خود، انجام این
امر را بر من هموار

ساختند؛ و جناب آقای دکتر تاجری‌نسب به عنوان استاد
مشاور، که همواره از

هدایت‌های مفیدشان بهره برده‌ام، کمال تشکر را دارم.
و با سپاس از خانواده بزرگوارم که صبورانه در زمان
نگارش پایان‌نامه یاری‌ام
نمودند.

چکیده

معارف و مفاهیم قرآن، حقایق و حیانی و قدسی است که
به اراده خداوند متعال، از لوح محفوظ بر
قلب محفوظ رسول امین صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرود آمده و در
قالب الفاظ و تعبیر بشری نازل گردیده است تا انسان
زمینی را در مسیر سیر و سلوک به سوی عرش الهی سوق
دهد. البته بهره‌مندی از آیات قرآن کریم در

سیره پیشوایان دینی و ائمه معصومین علیهم‌السلام آدابی دارد که بایستی آنها را آموخت و به کار بست که در مرحله اول، با بررسی در آیات قرآن و شناسایی واژه‌های مربوط به موضوع پرداخته شد و سپس با بهره‌گیری از روایات معصومین علیهم‌السلام و مراجعه به کتب تفسیری به آداب تلاوت ظاهری قرآن کریم پرداخته شد. و در مرحله بعد آداب تلاوت باطنی قرآن مورد بررسی قرار گرفت و به عنوان کلیدی جهت تدبر و فهم قرآن مجید مطرح شد.

کلیدواژه‌ها: آداب - تلاوت - ظاهری - باطنی - قرآن - فهم -

تدبر

فهرست مطالب

عنوان صفحه

چکیده

مقدمه 1

فصل اول: کلیات و تعاریف 5

6 1-1 طرح مسئله

6 2-1 هدف و فایده

7 3-1 اهمیت و ضرورت

7 4-1 پیشینه

8 5-1 فرضیه

8	6-1	روش
8	7-1	منابع
	8-1	بررسی واژه‌های قرآن، قرائت، تلاوت و تدبر از
9		نظر لغوی و اصطلاحی
9	1-8-1	بررسی واژه قرآن
10	2-8-1	بررسی واژه قرائت
10	3-8-1	بررسی واژه تلاوت
11	4-8-1	بررسی واژه تدبر
12		فصل دوم: حقیقت قرآن
15	1_2	هدایت قرآن

23 2_2 فضیلت قرآن

34 3_2 رسالت قرآن

38 4_2 نکوهش تلاوت غافلان

42 فصل سوم: آداب تلاوت ظاهری قرآن

44 1_3 ادب طهارت

45	3-1-1 طهارت دهان
46	3-1-2 طهارت چشم
47	3_2 ادب استقبال قبله
48	3_3 ادب نشستن
49	3_4 ادب مقدار خواندن قرآن
52	3_5 ادب نوشتن قرآن
54	3_6 ادب ترتیل
57	3_7 ادب گریستن
59	3_8 ادب ادای حق آیات
61	3-9 ادب دعا قبل از تلاوت قرآن
63	3_10 ادب، استغاده پیش از قرائت

3_11 ادب قرائت بسم الله الرحمن الرحيم قبل از شروع

66 تلاوت قرآن

3_12 ادب بلند خواندن قرآن 68

3_13 ادب قرائت، از روی قرآن 70

3_14 ادب قرائت قرآن در خانه 72

74 فصل چهارم: آداب اعمال باطنی قرآن

4_1 ادب: فهم اصل کلام 80

4_2 ادب تعظیم متکلم 82

4_3 ادب حضور قلب و ترک حدیث نفس 83

4_4 ادب تدبّر 84

88	5_4 ادب تفهّم
92	6_4 ادب ترک موانع فهم
98	7_4 ادب تخصیص
101	نتیجه گیری و پیشنهادها
103	منابع

مقدمه

قرآن عظیم، مقالی بس سنگین و گران قدر است و جهت ورود به این مقام ارزشمند و والا لازم است جامعه شیعی ما التفات خاصی را نسبت به تلاوت آیات قرآن کریم مبذول فرماید.

اصولاً طرح مبحث تلاوت قرآن برای جامعه ما چه فایده‌ای دارد؟

شاید تا به حال در این باره که قرآن چه چیز تازه‌ای آورده و ما چه انتظاراتی از قرآن داریم فکر کرده باشیم.

آیا تاکنون به این اندیشیده‌ایم که قرآن از ما چه انتظاری

دارد؟

ما از قرآن انتظارات فراوانی داریم: انتظار برآوردن حاجت‌ها، انتظار شاد نمودن ارواح درگذشتگان،

انتظار برکت دادن به کار و خانه و زندگی، انتظار موفقیت کامل در ازدواج، انتظار استخاره‌های

بی‌برو برگرد و برای اهل فضل انتظار پاسخ‌گویی سریع و آسان به همه پرسش‌ها و شبهه‌ها که البته اگر

مقدمات هر کدام به خوبی مهیا شود توقع بی‌جایی نیست.

و اما در برابر، باید به این هم فکر کنیم که قرآن از ما چه می‌خواهد؛ مگر قرآن کلام خدا نیست؟

مگر قرآن تجلی خدا در زندگی دنیوی ما نیست؟

و هر سخن و تجلی مگر پاسخ و بازتاب نمی‌طلبد؟

پس باید در جست‌وجوی این باشیم که پاسخ ما به قرآن چگونه باشد و بازتاب نور قرآن در اندیشه و شخصیت و رفتارمان چگونه تجلی یابد!

درباره لفظ و ظاهرش، باطن و معنایش، درباره آیه و سوره‌اش، تاریخ و تفسیرش، ترجمه و شأن نزولش، بشارت و اندازش، امر و نهی‌اش، احکام و اخلاقیاتش چه باید کرد که حرمتش را پاس داشته و از هدایتش بهره‌مند شویم و صاحبش خدای متعال خشنود گردد.

و البته انتظار قرآن از ما نیز همانند انتظار پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم برای پاداش از مردم، تنها به سود ماست و نه مفید به حال قرآن، بلکه موهبتی رحمانی و ربانی است؛ چراکه قرآن سراسر نور، ذکر، رحمت، حکمت و بصیرت است و هر کس به آستانش درآید از همه

روشنی‌ها و دانش‌ها بی‌نیاز خواهد بود، و مسلم است که هر کس که از نور و رحمت و سعادت روی‌گرداند جز برهوت گمراهی و ظلمت نصیبش نخواهد شد.

و آیا با شناخت قرآن و درک عظمت آن، دیدگاه جامعه شیعی نسبت به قرآن تغییر خواهد کرد؟

با رجوع به آیات قرآن و روایات درمی‌یابیم که در رابطه با معرفت و شناخت قرآن آیات بسیار زیادی این عرصه را برای ما روشن نموده‌اند.

خداوند سبحان در آیاتی چند از قرآن کریم بیان می‌فرماید: نزول قرآن کریم از ساحت مقدس و عظیم ربوبی بوده و قرآن دارای مکانتی والاست، و در سوره مبارکه واقعه به همین امر اشاره می‌فرماید که از جانب خداوند (رب العالمین) است.

تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ¹.

آن قرآن کریمی است... که از سوی پروردگار عالمیان نازل شده است.

در این آیه مبدأ نزول قرآن را رب العالمین معرفی نموده

و می‌فرماید: خدایی که مالک و مربی تمام

جهانیان است این قرآن را برای تربیت انسان‌ها بر قلب

پاک پیامبرش نازل کرده است.

در سوره مبارکه آل عمران نیز می‌فرماید:

الْم * اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ².

¹ - الواقعة / 80

² - آل عمران / 1-2

الف. لام. میم. خداست هیچ معبود به حقی جز او نیست و زنده پاینده است.
در این آیه نزول قرآن کریم را از مبدأ «حیّ قیوم» معرفی
می‌نماید.

الحیّ: زنده‌ای است که حیات هر زنده از اوست.
القیوم: پاینده‌ای که قیام هر پاینده به اوست.
در این آیات، پیش از بیان نزول قرآن، دو اسم «حیّ» و
«قیوم» برای خداوند که نازل‌کننده قرآن است،
ذکر شده و اشاره به این نکته دارد که نزول قرآن کریم، از
مبدأ «حیّ قیوم» است.

و می‌فرماید: آن خدایی که حیّ و قیوم است و هیچ
معبودی نیست مگر او، قرآن و کتاب خویش را در
معیت و مصاحبت حق بر تو نازل نمود.
خداوند متعال در سوره فصّلت با بیانی لطیف و کریمانه
می‌فرماید:

حم * تَنْزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹.

حا. میم. قرآن نامه‌ای است از جانب خدای رحمتگر مهربان.

خداوند متعال در این آیات با تعبیری دقیق می‌فرماید که این کتاب، از رحمت رحمانی نشئت گرفته و تنزل یافته است.

در آیات کریمه سوره الدّخان نیز می‌فرماید:

حم * وَ الْكِتَابُ الْمُبِينُ * اَنَا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ².

حا. میم. سوگند به کتاب روشنگر. ما آن را در شب پربرکت نازل کردیم.

و نزول قرآن در شب مبارک از سوی خداوند مبارک (تبارک و تعالی) است و قرآن تنزل یافته برکت خدایی است.

همچنین در آیات کریمه می‌فرماید:

¹ - فضلت / 1-2

² - الدخان / 1-3

وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ¹.

و به راستی که آن کتابی ارجمند است.

تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ².

وحی (نامه) ای است از حکیمی ستوده (صفات).

در این آیات، خداوند متعال ضمن معرفی قرآن به صورت کتابی ارجمند، آن را تنزل یافته از خدای حکیم حمید معرفی می نماید.

خدای متعال در آیاتی از سوره مؤمن می فرماید:

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ³.

فرو فرستادن این کتاب، از جانب خدای ارجمند داناست.

در سوره زخرف نیز خداوند - تبارک و تعالی - ضمن بیان عظمت قرآن در پیشگاه الهی می فرماید:

وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلَىٰ حَكِيمٍ⁴.

¹ - فصلت / 41

² - همان / 42

³ - غافر / 2

⁴ - الزخرف / 4